

EDGAR ALLAN POE

GEÇENİN
KIYISINDAN
GELEN
SURATSIZ VE
YAŞLI KUZGUN

KORAY SARIDOĞAN

DESTEK YAYINLARI: 1354
BİYOGRAFİ: 22

**KORAY SARIDOĞAN / EDGAR ALLAN POE - GECENİN KIYISINDAN GELEN
SURATSIZ VE YAŞLI KUZGUN**

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaloğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmegül
Editör: Özlem Esmegül
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Ekim 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-989-0

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

“EN KORKUNÇ
CANAVARLAR
RUHLARIMIZDA
GİZLENENLERDİR...”

EDGAR
ALLAN POE

GECENİN
KIYISINDAN
GELEN
SURATSIZ VE
YAŞLI KUZGUN

KORAY SARIDOĞAN

Elçin Özsoy'a...
Gülsen Sarı'ya...
Özlem Kangül'e...

*“Ah Tanrım! Tekini bile kurtaramaz mıyım
acımasız dalgadan?
Bir düşün içinde bir düş mü
Bütün gördüğümüz ve göründüğümüz?”*

Gidişlerinizin birer hikâyeden ibaret olmasını
öyle isterdim ki...

Kahramanın Dönüşümü: Korkuyu Yenmek İçin Korku Olmak

Bazı okur, sevdiği yazarı da yazdıkları gibi kahramanlaştırır.

Yazar da bazen kahraman sanır kendini.

Olmak istediği karakteri yazmakla, yazmak istediği karakter olmak arasında zikzaklar çizen, kimi zaman hastalıklı bir uğraştır bu. İyi edebiyat kimine göre yaşamla yazıyı sıkıca bağlamakla mümkündür. Kimine göre ise yaşam ve yazı ayrılmalıdır. Edebiyat tarihi, her ikisini de yapan eşsiz kalemlerle dolu ama çok azının yazdıklarıyla yaşamı birbirine muazzam biçimde harmanlanmıştır; yaşamöyküsünün vermediği sırları yazdıklarından alırız, yazmadıklarını da yaşamında görürüz.

Poe gibi...

Poe'nun acı ve kederle dolu hayatının üzerinden iki yüzyıl geçti. Bugünün tuzu kuruluğuyla ve romantik bir hayranlıkla onu tanrılaştırmak, kahramanlaştırmak en basit tabirle çocukluk olur. Hiçbir yazar, onu yazmaya iten acıları bile isteyerek seçmemiştir. Ölü yazarlarla konuşmak ve bir anket yapmak mümkün olsaydı muhtemelen birçoğu, sabah huzurla uyandıkları konforlu evlerinde basit bir kahvaltı ve bir fincan kahve eşliğinde masalarına geçmek, yarını düşünmeme lüksüyle tüm gün yazmak isteyeceklerini söylerdi – burada elbette Andre Gidé'in “İyi duygular kötü edebiyat doğurur” cümlesi bir paradoks halinde çıkar karşımıza ama bu ayrı bir konu.

Poe, sadece kâğıt üzerinde yarattığı dünyadan ibaret kalmadı. Annesinin rahmine düştüğü andan, Doğa Ana'nın kalbine gömüldüğü ana dek, beşikten mezara ve hatta sonrasına uzanan, her yanı ikircikli, muğlak bir hikâyenin kahramanı o. Yaşamöyküsüyle ilgili sayısız inceleme, iddia, çalışma bulmak mümkün ama hayatının her bir dönemiyle ilgili net sonuçlara ulaşmak neredeyse imkânsız.

Poe, medeniyetimizin edebiyat ve hayal dünyasına türlü biçimlerle hediye ettiği gizem mefhumunu yaratırken gizemin kendisi oldu. Polisiyenin, korkunun, fantastiğin hatta yer yer bilimkurgunun en incelikli sinir ağlarını örerken, kendisi de bu türlerin her birine armağan edilmeye müsait bir ömür yaşadı.

O yüzden onun hayatını anlatmak iddiasıyla yola çıkan hiçbir çalışma, onun yazı âlemine girmekten kaçınmaz. Çünkü yaşamının kurgu boşluklarını yazı doldurur, yazısınınkini de yaşamı...

İlkeli, idealist yazarların “yazdığı gibi yaşayan, yaşadığı gibi yazan” o katı ve bir miktar da klişe disiplinleri gibi değildir bu. Çağının ruhuna uyan ama onu müthiş bir küstahlıkla aşmayı başaran pervasız bir yaşamdır; hiç kimsenin yakınında istemediği türden bir pervasızlık, kendince beyaz yalanlarla, hedefe kestirmeden ulaşmak için gösterilen muzip çabalarla örülü... Bunu keyfinden yapmaz, zorlu bir çağa, zorlu bir canlı türü olan insanların arasına, üstelik pek çok noksanla doğmuştur. Biraz kurnazlığındansa biraz da mecburiyettendir onun kestirme yollara gidişi. Çünkü insanlık; aklında hayalinde çiçekler açtıracak, onu maddenin en incelikli yollarından geçirip metafiziğin gizemlerine taşıyacak, varlığın, ruhun, yaşamın, ölümün bilgisinden damıttıklarıyla kendini anlamlandırmasına yardım edecek özel mensuplarına itibar göstermeyi, onları pamuklara sarıp üretmelerini sağlamayı öğrenememiştir. Bu yüzden Poe gibileri, oyunu ister istemez kuralına göre oynama yoluna giderler. Baudelaire Poe’yu bu açıdan şöyle anlatır: “Edebiyat tarihinde benzer alın yazıları, hakiki cehennem azapları vardır – esrarengiz harflerle yazılmış *talihsizlik* kelimesini alınlarının yılankavi kıvrımlarında taşıyan insanlar. Onlar, kefaretin kör meleşinin elindedir

ve bu melek onları başkalarına örnek olsunlar diye var gücüyle kırbaçlar.”*

Öte yandan Poe, aslında hiç de korkusuz değildir. Karanlığı, ölümü, cesetleri ve ruhları yazmak onun için oyuncaklarla oynamak gibi neşeli bir iş olmasa gerektir. Bunun için verilecek bedellerin en hafifi büyüme olmuştur. O aslında var olmanın bin bir türlü hallerinden ölesiyle korkan, sevilmemekten, ilgi görmemekten aklı çıkan bir çocuktur.

Bu küçük kitap işte tam bu noktadan doğdu: Poe'nun belirsiz gerçekliklerle dolu hayatını net bilgilerle anlatmak veya Poe'nun poetikasını, edebiyatını incelemek için değil. Onu, bir roman kahramanı gibi ele almak, yaşadıklarıyla yazdıkları arasında dikişler atmak ve mümkün mertebe anlamak için.

Çocukluğundan bahsedenler, Poe'nun karanlıktan ve ölümden delicesine korktuğunu anlatıyorlar. Özel hayatını yakından bilen ve yazan, aile dostu Susan Archer Weiss, bir gün mezarlığın yanından geçerken bir korku nöbeti geçirdiğini, gözyaşı ve çığlıklar içinde “Arkamızdan gelip beni alacaklar!”

---

* Charles Baudelaire, *Baudelaire'in Poe'su*, Çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, 2018, s. 14

diye çırpındığını anlatıyor.* Bu korkunun sebebi, akşamları evdeki siyahi uşaklardan dinlediği korku hikâyeleri olduğu kadar, sonraki sayfalarda okuyacağınız üzere, hiç kuşkusuz, doğumundan itibaren etrafının ölülerle sarılmış olmasıydı.

Arkadaşı John Mackenzie'ye çocukken en çok korktuğu şeyin gece kapkaranlık bir odada yalnızken yüzünde buz gibi bir el hissetmek veya alacakaranlıkta uyandırılıp gözlerini kendisine dikmiş bir canavar görmek olduğunu söylemişti. "Kendi hayal gücünün ürünlerinden o kadar çok etkilenmiş ki neredeyse boğulacak gibi olana kadar kafasını yatağın altında tutarmış."** Ölümün dosdoğru kucığına doğması, onun ruhuna işleyen korkularıyla kardeş olmasını sağlamıştı. Mezarlıklardan uzak duran, hayalet hikâyelerinden, kemiklerden, tabutlardan hatta karanlıktan bile akli çıkan bir çocuktü.

Peki ne oldu da ölümden, karanlıktan böylesine korkan bir çocuk, bir süper kahramanın kostümünü giymesi gibi karanlığı ve ölümü sırtına giymeyi, bunlardan yarattığı bir edebiyatı okutmayı ve hem ülkesinin hem de dünyanın edebiyatını hatta sonraki yüzyılların edebi zevkini bile değiştirmeyi başardı? Korkuyu yenmek için korkunun kendisi olmaya mı karar vermişti yoksa olan bitenler mi onu buraya itmişti?

---

* Susan Archer Weiss, *Edgar Allan Poe'nun Ev Yaşamı*, Çev. Ece Attila, Alakarga Yayınları, 2015, s. 22

** Weiss, *age*. s. 31

Poe'nun hayatını ve karakterini böyle özetlemekte hiçbir sakınca yok. Bilinçli veya bilinçsiz; Poe, bir eşiğe kadar hayatına giren her şeyi biraz çocuk bilincinden, biraz da doyma noktasına henüz kalan mesafeden ötürü sırtlamış veya sırtladığını sanmış olmalıydı. Çocuk kalbinin saflığıyla, gerçek ailesini kaybetmenin ve önüne sunulan imkânlarla rağmen ait olmadığı bir evin, topluluğun, çevrenin içinde büyümenin verdiği yabancılaşma ve sıkça karşılaştığı ötekileştirme nedeniyle hüznün ile isyan arasında gidip gelen bir çocuktü.

Sevdiklerini kaybetmekten ölümüne korkan ama ölümle ilgili en keskin, en uç, en delirtici tasvir ve hayallere giren bir zihin; Poe, korkudan korkmamak için korkunun kendisi olmayı, onu bir pelerin gibi giymeyi seçmişti. Bunu başarmasının yegâne yolu da yazmaktı.

Burada okuyacağınız her şeyin arasında bir bu kadar da kararsızlıklar, tutarsız hareketler, şehirler, insanlar ve arzular arasında gidiş gelişler var. Askerlikten ayrılmak için bin bir çaba gösterdikten sonra bu sefer Polonya ordusuna girmek için ayrıldığı ordu-daki komutanından referans istemesi, babasıyla ağır hakaretlerle dolu kavgalardan sonra özür dileyip yardım isteyen mektuplar yazması hatta bunlara cevap alamayınca tekrar hırçınlaşması gibi...

Öte yandan Poe, en yakınındakilere, sevdiklerine karşı hiç de öyle hırçın ve yıkıcı değildi. Hayatının yarısını birlikte geçirdiği halası Clemm ile kuzini ve sonradan eşi olacak Virginia'yla hiç de dışarıya davrandığı gibi ilişkisi yoktu. Kaldı ki evinden çıktığı an bambaşka biri olmuyordu Poe; girdiği ortamlarda daima saygılı, centilmen, güler yüzlü, esprili ve hoşsohbet olarak anlatılıyordu. Belki de Poe, çocukluğundan itibaren içinde büyüyen travma etkilerinden, yaşadığı zorlu ve çaresiz hayattan ötürü alışılmadık refleksler geliştirmişti. Belki de sadece verdiği sözleri tutmakta zorlanıyordu ve hayat onu böyle bir noktaya itiyordu.

İçinde halihazırda var olan karanlığı estetik bir biçime yedirmesi, korktuğu her şeyi kalemine, oradan sayfalara ve okura ulaştırması için geçtiği kader eşiklerini keskin bir netlikle bulmak zor ama yine de elimizdeki ipuçlarını izleyeceğiz.

Satırların Arasındaki Poe

Poe'nun sanatını oluşturan unsurlardan en ağır basanı, hiç kuşkusuz güzel kadınlar ve onların ölü müydü. Ondaki kadın imgesi asla bildiğimiz anlamdaki şehvetin, erotizmin nesnesi değildi. Hatta bildiğimiz biçimleriyle aşkın da... O, aşkın kalpten ziyade

zihinle olduğunu hissediyor olmalıydı. Gerçek hayatında aseksüelliğe varan bir tutum ama bir yanılla da çapkınlığın sürmesi, özellikle kuzini Virginia'yla olan ilişkisi bu açıdan ilginçti. *Berenice* öyküsündeki cümleler, bunu anlatır gibiydi: “Ve onu yaşayan, soluk alıp veren Berenice olarak değil, bir düşün Berenice’i olarak görürdüm, dünyaya ait, dünyevi bir varlık değil, bu varlığın soyut hali olarak hayran kalınacak değil, analiz edilecek bir şey olarak...”*

Poe, kaybettiği öz annesinin açtığı çukura, hayatına giren ve ölerек çıkan tüm kadınların ardından daha çok girmiş. Her aşkta önce anne şefkatini ve iyileştirici gücünü aramış, bu bir süre sonra kaybetme korkusuyla harmanlanmış. Çünkü sevgi ve ölüm, sahip olmak ve kaybetmek onun dimağında yin-yang gibi kucak kucağa yatıyordu. Bu yüzden de öykülerinde, şiirlerinde, güzel ama hastalıklı, gerçek anlamda hasta değilse de görüntüsü itibariyle onu çağrıştıran solgun beyazlığıyla, kızarmış gözleriyle karşımıza çıkan kadınlar bir biçimde ölür. Ve bu yüzden *Yazmanın Felsefesi*'nde “Güzel bir kadının ölümü, hiç kuşkusuz dünyanın en şiirsel konusudur” der.**

---

* Edgar Allan Poe, *Berenice*, Bütün Hikâyeleri, Çev. Dost Körpe, İthaki Yayınları, 13. Baskı, 2019, s. 47

Not: Kitabın tamamında, Poe'nun hikâyelerinden yapılacak tüm alıntılar bu baskıdan alınmıştır. Şiir alıntılarında ise yine İthaki Yayınları'nın Oğuz Cebeci çevirisiyle yayımlanan “Bütün Şiirleri” toplamasının Nisan 2019 tarihli 11. baskısından yararlanıldı.

** Edgar Allan Poe, *age*, s. 12

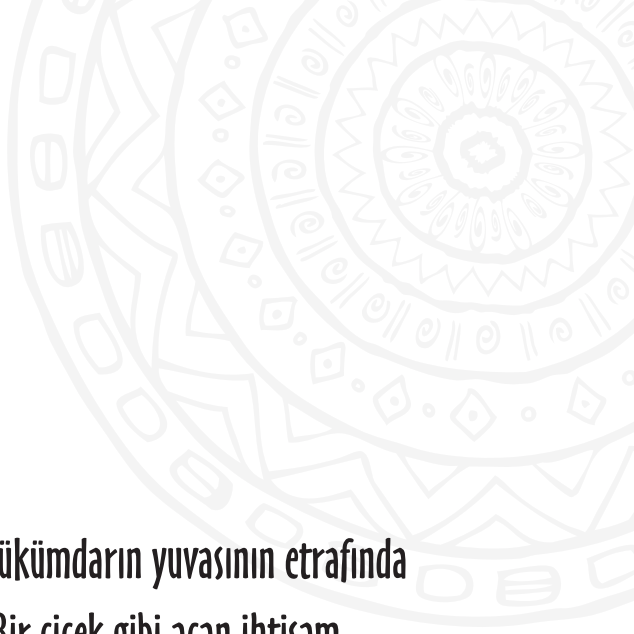
Poe'nun bir erkek çocuk olarak, üstelik ölmüş, bir bakıma hiç olmamış ve bu yoklukla belki de varlığından daha büyük bir etkiye sahip annesine duyduğu yaralı özlemin ve sevginin psikanalitik açılımlarına girmeye bilmem gerek var mı? Poe, hayatı boyunca o annenin eksikliğini, aralarına sınır çekmeden, insan tabiatı denilen oyun tahtasının bütününde anlamaya çalıştığı tüm ilişkilerde; dostluklarda, arkadaşlıklarda, düşmanlıklarda ama en çok da aşta hissetmişti. Bütün öykülerine, şiirlerine, haletiruhiyesine sızacak olan bu eksiklik ve kırılmışlık, ilginç bir biçimde birbirine benzeyen kadınları bulmak, onlara esrik bir sevgi ve bildiğimiz işlevlerinin dışında, pasif bir aşkla bağlanmak ve önünde sonunda onları kaybetmek gibi bir yazgıyla karşılık bulmuştu.

O, kadınların ölmesinden veya genel anlamda ölümden memnun değildir. Ölümü, gerçek hayatın sığılığı, günlük merakların geçiciliği karşısında ilahi bir gizem olarak görür. Bu yüzden o çok sevdiği hayali kadınları yüceltmenin yolu, içi acıyarak, o ilk kayıptan itibaren hissettiği tüm acıyı tekrar tekrar duyma pahasına onları öldürmektir.

Öte yandan Poe hikâyeleri kimi zaman muzip olsa da arka planında hep loşluğu, karanlığı taşır. Poe'nun ölüme, metafiziğe dair çıkarımları sadece kişisel ve gelişigüzel değildir; derin bir ezoterik, oküler ve dini altyapısı vardır. Gerçek hayatındaki sohbetlerinde,

mektuplarında bunlardan çok dem vurmaya da tüm bu konular estetik anlamda olduğu kadar zihinsel anlamda da onu meşgul etmiştir. Belki de doğumundan itibaren türlü muammaların, bu hayatın dışındaki bir hayat ihtimali merakının içine doğduğu içindir bu. Sembolizmi sadece şiire sokmamıştır; gizli mesajları, şifreleri içeren kriptografi bilgisini de öykülere sokmuş, bu sayede polisiyenin temellerini atmanın yanı sıra kafasının ne kadar farklı çalıştığını da ortaya koymuştur. Bir dönem gazetedeki yazılarına ek olarak okurlara ona kriptografiler gönderebileceklerini söyleyerek bir bakıma meydan okumuş, birkaç gün üzerinde düşünerek çözemeyeceği şifre olmadığını dile getirmiştir.

Poe yazdıklarıyla sadece tavrı anlamında birleşmemiştir, onlarla organik bir bağı vardı demiştik. Onun hayal ve fikir âlemine etki eden şeyler sadece entelektüel birikimler veya sıradan günlük yaşam gözlemleri değildi; o büsbütün bir hayat-sanat bileşimidir. Poe'nun bu tür bir yazgısı olduğunu anlamak ilerleyen sayfalarda anlatacağımız için epey açıklayıcı ve kapsayıcı bir şemsiye olacaktır.

“Ve hükümdarın yuvasının etrafında
Bir çiçek gibi açan ihtişam
Artık geçmişe gömülmüş
Pek anımsanmayan bir masal.”

– *Usher Evinin Çöküşü*